

Поняття екологічної функції держави (порівняльно-правовий підхід)

*Здобувач кафедри теорії та історії
держави і права Львівського державного
університету внутрішніх справ*

Адам В.М.

Розглядається проблема екологічної функції держави через призму онтологічного підходу, а також з використання порівняльно-правового методу. Проаналізовано розуміння екологічної функції держави у міжнародних правових утвореннях, а саме у Європейському Союзі і Північній Раді. Наведемо механізм утворення екологічної функції держави в контексті міждержавних правових утворень.

Ключові слова: функція, екологічна функція держави, міждержавне утворення, екологічна функція Європейського союзу, екологічна функція Північної Ради.

The problem of ecological function of law in the light of the anthological approach and with the help of law-comparative method is considered in this research.

The Comprehension of the ecological law function in intergovernmental law organizations such as European Union and North Council is analyzed. The formation mechanism of ecological state function based on intergovernmental law organizations is provided.

Key words: function, ecological, function of state, intergovernmental organization, ecological function of European Union, ecological function of North Council.

Рассматривается проблема экологической функции права сквозь призму онтологического подхода, а также с использованием сравнительно-правового метода. Проанализировано понимание экологической функции государства в

межгосударственных правовых организациях, особенно в Европейском Союзе и в Северном Совете. Представлено механизм создания экологической функции государства в контексте между государственных правовых организаций.

Ключевые слова: функция, экологическая функция государства, между государственные организации, экологическая функция Европейского Союза, экологическая функция Северного Совета.

Постановка проблеми. Процес формування громадського суспільства і правової держави вимагає заново переосмислити сучасні завдання і функції держави, зокрема в сфері екології.

В контексті вищесказаного екологічна функція держави вимагає ґрунтовного аналізу з точки зору онтологічності, а також розуміння даного явища в контексті сучасного глобалізаційного процесу.

Дослідження екологічної функції держави слід здійснювати в контексті міждержавних правових утворень, а саме Європейського союзу, а також Північної Ради в межах скандинавських країн.

Отже, з'ясування екологічних прав і обов'язків в межах міждержавних утворень можна стверджувати про найбільш ідеальні форми прояву екологічної функції, які здійснюються на основі гармонізації і уніфікації права.

Стан дослідження. У вітчизняній юриспруденції і державотворенні аналіз екологічної функції держави стає надзвичайно актуальним, оскільки з'ясування загальнотеоретичних проблем в даному контексті підсилить поняття, сутність та особливості даного явища. При аналізі екологічної функції держави слід розглянути певні фактори, які формують і визначають дане явище, а саме наявність розвинутого інституту демократії та розвиток даного явища в контексті міждержавних утворень на основі гармонізації та уніфікації права. Отже звернення до методології екологічної функції держави можна проаналізувати розвиток даного явища в контексті сучасного біполярного світу та процесу глобалізації.

Необхідно відзначити, що у вітчизняній науці останнім часом спостерігається значне підвищення інтересу до проблеми екологічної функції держави в контексті глобалізації та міждержавних правових утворень.

Важливість цієї проблеми привертала увагу відомих науковців. Їм присв'ячалися публікації, авторами яких є: Л. А. Луць, П. М. Рабінович, С. С. Алексєєв, С.М. Кравченко, Дж. Е. Бонайн, А. О. Андрусевич, С. Ю. Кашкін та інші.

Незважаючи на значний науковий доробок, досі нез'ясованими залишаються проблеми поняття онтологічної природи та форми прояву екологічної функції держави.

Виклад основних положень. Перш ніж визначити поняття екологічної функції держави ми повинні з'ясувати етимологію поняття функції, як соціального явища, оскільки у даному контексті можна зясувати особливості даного явища в методологічному плані.

Складність дослідження поняття функції (від лат. *functio* - здійснення, виконання) полягає в його багатозначності. По-перше, це - *обов'язок, поле діяльності*. В такому значенні це поняття вживається в теорії управління, коли йдеться про функції посадової особи. Аналогічно у фізіології функція - це діяльність тваринного або рослинного організму, його органів, тканин, клітин [1, с. 901]. По-друге, це *призначення, роль*. В такому сенсі поняття функції переважно застосовується у соціології, тобто як роль, яку виконує певний соціальний інститут щодо суспільства (наприклад, функція держави, сім'ї, навчальних закладів тощо) [2, с. 75]. По- третє, це — *змінна величина, що залежить від іншої величини і змінюється у міру її зміни*. В такому значенні поняття функції застосовується в математиці - як правило (закон), яке кожному елементу x (аргументу, або незалежній змінній) з деякої множини X ставить у відповідність один і тільки один елемент y з деякої, взагалі кажучи іншої, множини Y . Загалом розуміння функцій у різних науках збігається, але й існують свої відмінності.

Найширше значення має поняття функції у філософії. Тут воно трактується як поняття, в якому фіксується стійкий спосіб активного взаємовідношення речей. Притім зміна в одних речах супроводжується змінами в інших. У функції реалізуються потенції сутності речі в залежності від умов існування. Характер функції визначається природою її елементів та їхніми структурними взаємозв'язками. Структура і функція тісно пов'язані між собою. Від типу структури залежить тип функції. Дана структура в певних межах може характеризуватися відносно різними функціями, як і дана функція може виступати способом діяння відносно різних у певних межах структур [2, с. 75].

Тому адекватне розуміння категорії «функція» можливі лише в межах системного підходу, який вимагає розкриття внутрішньої взаємодії в об'єктах і взаємодії об'єктів між собою як систем, що складаються із елементів, які мають структуру і виконують певні функції. Ці поняття не випадково стали вживатися у науці з середини ХХ ст. Успіхи біології, кібернетики, соціальної науки в дослідженні своїх об'єктів як складних систем, що само управляються, зумовило розвиток системно-структурного підходу, в межах якого будь-який об'єкт розглядається як складна система, кожна частинка якої чітко виконує певну роль в загальному функціонуванні системи.

Функція в найбільш розгорнутому виразі визначає такі особливості як: звернення, дотримання, залежність.

А також будь-яка функція певним чином може розвиватися під впливом різноманітних зовнішніх та внутрішніх факторів.

Перш ніж перейти до екологічної функції права ми повинні з'ясувати філософське, соціальне підґрунтя даного явища оскільки – це виступає певним діалектичним підходом до з'ясування поняття сутності типологічних особливостей екологічної функції держави. З вище наведених понять можна змодельовати поняття функції держав, як основні напрямки його діяльності спрямовані на підтримку власної системної цілісності, оскільки через функції держави реалізуються і задаються параметри соціально-правової комунікації і її конфігурації, а також функції держави залежать від політичних режимів, які існують в тих чи інших державах. Оскільки в тоталітарному суспільстві об'єм

функції держави дещо менший і в основному функції орієнтовані на тотальний контроль над суспільством. В демократичній державі навпаки, орієнтовано на гарантування соціально-економічних, політичних та екологічних прав і свобод автоматично для демократичного суспільства характерним є розвиток екологічної функції держави. Отже стратегічна характеристика екологічної функції залежить від політичного режиму, зокрема демократичного. З огляду на вищенаведене можна змодельовати поняття екологічної функції держави.

Екологічна функція держави – функція охорони природи і раціонального використання природних ресурсів. В останній час проблема здорової екології вийшла на перший план. Основний зміст екологічної функції складають державне регулювання охорони навколишнього середовища, визначення порядку природокористування, забезпечення екологічної безпеки [3. с.552].

В даному аспекті для аналізу екологічної функції держави слід використати порівняльно-правовий підхід, який базується на аналізі розвитку екологічних функцій держав у різноманітних правових системах та міждержавних утвореннях. Зокрема на прикладі Європейського союзу, Північна Рада, в країнах континентальної Європи та країнах англо-американського права.

Чим більш демократична держава тим більше забезпечення екологічних функцій держави, забезпечення права на безпечне для життя та здоров'я довкілля.

Як зазначають дослідники, наука у сфері глобалізації орієнтована на забезпечення великого об'єму екологічних прав, а також для створення екологічного балансу між людиною та природою.[4.]

Слід вказати, що екологічне право ЄС являє собою надзвичайно цікаве явище з низки причин. По-перше, воно інтенсивно розвивалося особливо в останні десятиріччя ХХ ст. По-друге, його історія є значно коротшою ніж у міжнародного права навколишнього середовища й національних еколого-правових систем. По-третє, у його межах представлені найрізноманітніші засоби регулювання екологічно-значимої поведінки держав – членів ЄС,

юридичних і фізичних осіб, що втілені в різноманітних правових формах, які мають однакову юридичну силу і політико-правове значення.[10, с.611]

Найбільш вдале вирішення і реалізації екологічної функції держави здійснюється в межах міждержавних правових утворень оскільки виробляється загальні принцип екологічної безпеки та політики на основі певних модельних норм через призму уніфікації. А саме правова уніфікація – процес вироблення одноманітних і єдиних правових норм. Її результатом є приведення до одного знаменника міжнародно-правові і внутрішньодержавні норми. [5. с.39]

Екологічна проблема одна із тих які державами вирішуються комплексно за участю багатьох держав. В даному випадку, в межах європейського регіону.

В рамках системи права Європейського союзу склалась стійка, цілісна і наділена автономністю функціонування сукупність норм в галузі охорони навколишнього середовища – «Право навколишнього середовища ЄС» або «Європейське право навколишнього середовища». Вторинне право ЕС в даній сфері нараховує близько 300 актів. На сьогоднішній день існує значна практика Суду ЄС по справам екологічного характеру.[6. с.792]

Право навколишнього середовища Європейського Союзу представляє собою сукупність норм права Європейського Союзу, регулюючих специфічний комплекс відношень в природній сфері і в сфері природокористування, які в межах свого характеру чи масштабів роблять неможливим чи неефективним подібне регулювання на рівні держав – членів Союзу, і направлених на підтримання стійкого розвитку європейського регіону і забезпечення екологічних прав приватних осіб. [6.с.793].

Як зазначають дослідники екологічна проблема є предметом роботи різних інститутів і органів Європейського Союзу. Зазвичай дуже часто Рада засідає в складі на рівні міністрів екології держав-членів. В структурі Європейського парламенту функціонує постійний Комітет з питань навколишнього середовища, охорони здоров'я і прав споживачів. Керівництво даної структури здійснює генеральний директор ХІ, який займається питаннями навколишнього середовища. На міжнародному рівні ЄС займає активну правотворчу позицію в сфері охорони навколишнього середовища, бере участь в діяльності різних

міжурядових конференціях і міжнародних організаціях з даного питання.
[6,с.793]

Основними нормативними актами горизонтального характеру екологічного права ЄС є такі:

1. Директива № 85/337 про оцінку впливу на навколишнє середовище. Процедура оцінки на навколишнє середовище дозволяє оцінити будь-які види рішень з точки зору їхнього потенційного впливу на навколишнє середовище й природні ресурси. Директива вимагає, щоб схваленню проекту, який потенційно може вплинути на стан навколишнього середовища своїм характером, розміром або місцем розташування, обов'язково передувала б оцінка його розвитку й ефекту на навколишнє середовище.

2. Директива № 82/501 про особливо небезпечні види промислової діяльності й Директива № 96/82. Перша директива містить заходи із захисту населення й навколишнього середовища від наслідків можливих промислових аварій. У подальшому текст директиви було неодноразово змінено, поки вона не була цілком замінена Директивою щодо / контролю за особливо крупними промисловими аваріями із залученням небезпечних ч речовин (Севесо 2).

3. Директива N° 2003/4/ЄС про доступ громадськості до інформації про навколишнє середовище. Директива була прийнята для забезпечення свободи доступу й поширення екологічної інформації, що є в розпорядженні органів влади, а також визначити, межі доступності такої інформації. Суб'єктом цього права може бути будь-яка фізична чи юридична особа ЄС. Директива містить перелік підстав, за якими екологічна інформація може бути закрита державою для доступу громадськості (інформація, що зачіпає міжнародну й державну безпеку, інформація, що являє собою комерційну або особисту таємницю та ін.)

4. Директива № 96/61 про комплексний контроль і попередження забруднення. Директива стала важливим кроком до інтегрованого й горизонтального підходу в здійсненні охорони навколишнього середовища. У преамбулі цієї директиви вказується, що різноманітні і неузгоджені викиди в повітря, ґрунт і воду можуть потягнути за собою широкомасштабні забруднення із однієї природних середовищ в іншу, тим самим порушити

захист навколишнього середовища як єдиного цілого. Держави-члени зобов'язані забезпечити функціонування крупних промислових підприємств так, щоб були вжиті всі необхідні превентивні заходи проти незапланованих викидів, а також усі необхідні заходи з обмеження наслідків промислових аварій.

Решта розділів екологічного права регулюються спеціальним секторним законодавством, що підрозділяється на: законодавство про забруднення води (наприклад, Рамкова директива № 76/464 про забруднення вод, директиви про підземні джерела вод та ін.); законодавство про забруднення повітря (директива № 84/360 про забруднення фабричними викидами, директиви про якість повітря, про забруднення повітря автомобільними і вихлопами і ін.); законодавство про шумові забруднення; законодавство про небезпечні субстанції (акти, що регулюють маркування й використання небезпечних речовин, використання й виробництво пестицидів, імпорт, експорт небезпечних речовин, а також директиви щодо генетично модифікованим організмів); законодавство про відходи (директиви щодо транспортного перевезення відходів, про відходи виробництва та ін.); законодавство про охорону природи (директиви про охорону диких птахів та ін.).

Вбачається, що державна екологічна політика являє собою регулятивну сферу суспільства, у межах якої держава через систему інститутів здійснює діяльність, спрямовану на формування навколишнього середовища, якість якого забезпечила можливість сталого розвитку.[11]. Забезпечення сталого розвитку є завданням екологічної політики будь-якої держави.

Отже екологічна функція в межах Європейського Союзу в першу чергу орієнтована на захист та охорону екологічних прав та надання обов'язків, а також вироблення загальнообов'язкових норм (уніфікованих) норм екологічної політики для держав учасниць.

В скандинавських країнах правова співпраця являє собою єдину систему не тільки з огляду на історичні шляхи розвитку права, особливості законодавства, джерела права. Особливу роль тут відіграє те, що скандинавські країни тісно співпрацюють у галузі законодавства. Цей процес розпочався ще з

19 ст. і привів до появи значної кількості уніфікованих актів, що діють в усіх державах-учасниках [7, с.278]

Правова співпраця скандинавських країн, розпочата в 1872р., стала характерною ознакою правотворчості в галузі шлюбно-сімейного, договірного, делікатного права, права інтелектуальної власності. В цих сферах уніфікації надавали найбільшого значення. Однак у публічно-правовій сфері, кримінальному праві і процесі, податковому праві, праві власності на нерухомість, тобто там, де домінували різноманітні національні традиції, така кооперація була виражена дещо менше [8, с. 35].

Уніфікація і гармонізація права скандинавських країн не означає, однак, що їхні законодавчі акти повністю ідентичні. Скандинавське право – це не система позитивного права, а юридична концепція. Скандинавські юристи вважають, що основою такої концепції стала Уппсальська школа права. Родоначальниками так званого скандинавського реалізму слід вважати Акселя Хегерстрема і його послідовників [7, с. 279].

Специфічним органом, що служить виразником єдності країн (північних) і значущості їх парламентів, стала Північна Рада, створена у 1952 р. Вона складається з парламентів чотирьох великих скандинавських держав, також Ісландії. Щороку протягом декількох тижнів Рада проводить зустрічі для обговорення питань, що представляють взаємний інтерес. Цей орган є консультативним, але його рекомендації користуються значним авторитетом в уряді. Країни, про які йдеться, також регулярно проводять зустрічі міністрів – членів уряду відповідних країн [8, с.35-36]

У сфері екології діють уніфіковані акти (закони), які загально обов'язкові для Північної Ради (Швеції, Данії, Норвегії, Фінляндії) які є одноманітні та діють на території Північної Ради. У сфері екології діють закони: Про охорону природи (1964 р.), про охорону навколишнього природного середовища (1969 р.), про збереження лісу (1979 р.), про воду (1983 р.), про хімічні продукти (1985 р.), про природні ресурси (1986 р.).

Як зазначають дослідники Шведського права, екологічні права країн Північної Ради зокрема Швеції, дещо вищі ніж норми екологічного права Європейського Союзу.

Європейське співтовариство після приєднання Швеції до ЄС, – проголошує &3 закону, – матиме змогу приймати рішення, які будуть застосовуватися в країні в тому ж обсязі та з тією ж дією, що витікають із договорів та інших документів, згаданих в & 4 чинного закону. Останній, четвертий параграф містить перелік дійсних на території Швеції актів ЄС [9, с.66]

Отже екологічна функція держави у країнах скандинавського права орієнтована на високі стандарти в сфері екологічних прав та обов'язків які є вищі ніж в Європейському Союзі, де норми уніфіковані і є загальнообов'язковими для даного міждержавного утворення.

Екологічну функцію держави в сучасному біполярному світі слід розглядати з точки зору уніфікованих правових актів які є обов'язковими для держав учасниць міждержавних утворень, на прикладі Європейського союзу та Північної ради. Як висновок можна стверджувати що екологічна функція держави та високий рівень екологічної правосвідомості може існувати у демократичних державах.

Список використаних джерел:

1. Словник іншомовних слів / за ред. Академіка О.С. Мельничука – К.: Гол.ред. УРЕ, 1985. – 964 с.
2. Українська радянська енциклопедія: у 12 т. – Вид. 2-ге – К., 1985. – Т. 12. – 574 с.
3. А.В.Поляков Общая теория права: Проблемы интерпретации в контексте коммуникативного подхода: Курс лекций. – СПб.: Издательский дом С.-Петерб.гос.ун-та,2004. – 846с.
4. Наука в условиях глобализации: сб.ст./под. ред.. А.Г. Аллахвердяна, Н.Н. Семеновой, А.В.Юревича. – М.: Логос, 2009. – 520 с.

5. Безбородов Юрий Сергеевич. Международные модельные нормы/Ю.С. Безбородов. – М.: Волтерс Клувер, 2008. – 152с.
6. Право Европейского Союза: Учебник для вузов, 2-е изд./Под ред. С.Ю.Кашкина. – М.: Юристь, 2009. – 1054 с.
7. Саидов А.Х. Сравнительное правоведение (основные правовые системы современности): учебник / А.Х. Саидов; отв. Ред. В.А. Туманов. – 2-е изд., доп. И перераб. – М.: Юристь, 2007. – 510 с.
8. Введение в шведское право. – М., 1986. – 333 с.
9. Исаев М.А. Основы конституционного строя Швеции: учеб. Пособие / М.А. Исаев; Моск. гос. ин-т международных отношений (ун-т) МИД России, кафедра конституционного права. – М.: МГИМО; Университет, 2008. – 192 с
10. Мірошніченко О.К. Правові інструменти реалізації екологічної політики ЄС // Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку. Зб. статей / За ред. Ю.С. Шемчушенкуа, Л.В.Губерського, І.С. Гриценка; О.В. Кресін; упор. О.В.Кресін. – К.: Лотос, 2009, - 712 с.
11. Лазор О.Я. Адміністративно-правові заходи державного управління у сфері реалізації екологічної політики України. Автореферат доктора наук державного управління. – К.: 2004. - 36с.